

Paweł Olszewski

BAŁKANY ZACHODNIE W POLITYCE UNII EUROPEJSKIEJ

WSTĘP

Region Bałkanów Zachodnich od wieków zajmuje znaczącą pozycję w polityce państw ościennych i mocarstw, które nieustająco próbują zdominować tenże obszar¹. Wydarzenia lat dziewięćdziesiątych na Bałkanach nacechowane konfliktem zbrojnym i interwencją NATO miały szczególny wpływ na relacje między państwami europejskimi a Stanami Zjednoczonymi². Region określanej w kategoriach geograficznych poprzez pojęcie Półwyspu Bałkańskiego³,

¹ Szerzej: F. Gołembski, *Geokulturowe uwarunkowania stosunków politycznych na Bałkanach*, [w:] W. Konarski, A. Koseski, *Balkany. Etnokulturowe podłoże konfliktów*, Wyższa Szkoła Humanistyczna im. A. Gieyszтора, Pułtusk 2006, s. 69–91; A. Koseski, *Balkańskie konflikty etniczne na przełomie XX i XXI stulecia*, [w:] W. Konarski, A. Koseski, *Balkany. Etnokulturowe podłoże konfliktów*, op. cit., s. 93–120.

² Szerzej: A. Orzelska, *Wpływ konfliktu w Byłej Jugosławii na stosunki między Stanami Zjednoczonymi a Unią Europejską 1990–1995*, ISP PAN, Warszawa 2004.

³ „Mimo występujących sprzeczności Bałkany stanowią pewną całość nie tylko w sensie geograficznym, lecz przede wszystkim historycznym. W znaczeniu geograficznym obejmują Półwysep Bałkański wraz z przylegającymi do niego wyspami na morzach Egejskim, Jońskim i Adriatyckim. Cieśniny tureckie Bosfor i Dardanele wraz z Morzem Marmara oddzielają Bałkany od Azji, a ich północną granicę wyznaczają rzeki Sawa i dolny bieg Dunaju aż do Morza Czarnego, które stanowi ich rubież wschodnią. W sumie jest to obszar liczący około 500 tys. km², ale nieobejmujący Bałkanów w rozumieniu historycznym, do których należą Rumunia, Bułgaria, Grecja, Albania, Jugosławia i powstałe z jej rozpadu republiki Serbii i Czarnogóry, Słowenii, Chorwacji, Macedonii oraz Bośni i Hercegowiny, a także Turcja, która jest państwem azjatyckim, ale z racji historycznych i utrzymania Tracji Wschodniej w części także bałkańskim. Historyczny zasięg Bałkanów obejmuje zatem większość terytoriów określanych jako Europa Południowo-Wschodnia, która w przeszłości stanowiła maksymalny zasięg zdobyczy tureckich w tym regionie”. M. Tanty, *Balkany w XX wieku. Dzieje polityczne*, Książka i Wiedza, Warszawa 2003, s. 7–8.

w wymiarze społecznym i politycznym charakteryzowany jako: „Bałkański Kocioł”, jest współcześnie postrzegany głównie przez pryzmat byłych państw członkowskich Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii i określane mianem „Bałkanów Zachodnich”. Państwa takie jak Chorwacja, czy też należąca do Unii Europejskiej i NATO Słowenia, zdecydowanie odcinają się od Regionu Bałkanów, wyrażając brak przynależności geograficznej, geopolitycznej, a nawet geohistorycznej.

W niniejszym opracowaniu uwagę skupiłem na głównych aspektach polityki Unii Europejskiej wobec Bałkanów Zachodnich, która została zapoczątkowana wraz z rozpadem⁴ Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii i zintensyfikowana po wygaszeniu bezpośrednich walk.

Głównym zagadnieniem opracowania jest rozwój polityki Unii Europejskiej wobec Bałkanów Zachodnich oraz stosunek społeczeństwa państw bałkańskich do Unii.

Istnieje również kilka zagadnień, których chociażby pobieżne zrozumienie jest niezbędne dla opisywanego zagadnienia. Najważniejszą kwestią jest pojęcie, takie jak: „Bałkanizacja Europy”, które ma szczególnie wymiar dla niniejszej kwestii.

Bałkanizacja Europy pozostaje nierozzerwalnie powiązana z nagromadzeniem w określonym obszarze wielu różnorodnych grup narodowych, etnicznych i religijnych, między którymi często dochodzi do konfrontacji, a eskalacja problemów prowadzi do rozbudzenia głębokich animozji społecznych prowadzących bezpośrednio do walk zbrojnych i rozpadu struktur państwowych. Konflikty owe mają nieprzewidywalny i destrukcyjny charakter bez możliwości ostatecznego rozwiązania kwestii. W regionie Bałkanów Zachodnich powyższe problemy są dominujące i składają się na określenie „Tygiel Narodów” lub „Bałkański Kocioł”⁵. Wobec powyższego tak ważną kwestią jest kształtowanie współpracy zarówno w wymiarze lokalnym, regionalnym, jak i tej podbudowanej pomocą i czynnym uczestnictwem Unii Europejskiej.

⁴ Wśród badaczy regionu Bałkanów Zachodnich zastanawiających się nad przyczynami zakończenia funkcjonowania Socjalistycznej Federacyjnej Republiki Jugosławii rozważane są następujące pojęcia: rozpad, rozbicie – w dużej mierze propagowane w polskiej literaturze przez prof. Marka Waldenberga oraz podejście mieszane zakładające zarówno czynniki odśrodkowe, jak i zewnętrzne.

⁵ W 2008 roku po ogłoszeniu niepodległości przez Kosowo pojawiły się opinie dotyczące określania Kosowa mianem „Puszki Pandory”, pozostawionej Europie przez Stany Zjednoczone Ameryki.

INTEGRACJA REGIONALNA W PERSPEKTYWIE POLITYKI UNIJNEJ – OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA

Współpraca na Bałkanach jest rozwijana w ramach wsparcia udzielanego przez Unię Europejską⁶, obejmującą w szczególności funkcjonalną współpracę regionalną. Zdecydowanym krokiem na drodze do budowy wspólnej koncepcji rozwoju regionu i wzmocnienia jego pozycji na arenie kontynentalnej oraz globalnej był zawarty w 1999 roku Pakt Stabilności⁷. Politycznym wyrazem dążeń unifikacyjnych jest także wiele spotkań na poziomie ministerialnym odbywających się w ramach konferencji, w zakresie Wspólnoty Energetycznej Europy Południowo-Wschodniej, funkcjonowania niektórych państw bałkańskich w ramach CEFTA⁸ oraz przekształcenie Paktu Stabilności w ramy Procesu Współpracy Państw Europy Południowo-Wschodniej (SEECP)⁹ i realizacją założonych celów zgodnie z wytycznymi Procesu Współpracy Państw Europy Południowo-Wschodniej obejmującego Radę Współpracy Regionalnej Europy Południowo-Wschodniej¹⁰. Rada Współpracy

⁶ Regional cooperation in the Western Balkans. A policy priority for the European Union, European Community, Brussels 2005.

⁷ „10 VI 1999 w Kolonii odbyła się konferencja ministrów spraw zagranicznych piętnastu państw Unii Europejskiej i krajów bałkańskich w sprawie Paktu Stabilności na Bałkanach”. J. Jackowicz, *Macedonia*, [w:] *Europa Środkowo-Wschodnia 2000, Rocznik X*, (red.) W. Roszkowski, ISP PAN, Warszawa 2002, s. 307. Szerzej: EU-Western Balkans Summit, Thessaloniki Declaration, www.stabilitypact.org

⁸ Central European Free Trade Association, Strefa Wolnego Handlu, do której należą kraje regionu Bałkanów Zachodnich. „Stworzenie strefy wolnego handlu na Bałkanach Zachodnich w pełni odpowiada ambicjom krajów regionu, aby uzyskać członkostwo w UE. Chociaż nieformalnie mówiło się o przemianowaniu CEFTA na SEFTA, nazwa pozostała jednak niezmienną, prawdopodobnie ze względu na jej pozytywne konotacje”. T. Strážay, *Grupa Wyszehradzka i Bałkany Zachodnie – współpraca czy uprzywilejowane partnerstwo?*, [w:] *Europejski Protektorat. Bośnia i Hercegowina w perspektywie środkowoeuropejskiej*, (red.) M. Gniazdowski, PISM, Warszawa 2008, s. 148.

⁹ „(...) regionalnym Procesie Współpracy Państw Europy Południowo-Wschodniej (SEECP), w którego pracach uczestniczą: Chorwacja, Bośnia i Hercegowina, Serbia i Czarnogóra, Rumunia, Bułgaria, Macedonia, Albania, Grecja i Turcja (...)”. L. Hladky, *Dwanaście lat po Dayton – rzeczywistość i iluzje*, [w:] *Europejski Protektorat? Bośnia i Hercegowina...*, op. cit. Przep. Autora: Serbia i Czarnogóra przestały istnieć na mocy decyzji Czarnogóry i uznaniu jej przez Serbię za niepodległe państwo. Obecnie istnieje Serbia i Czarnogóra jako samodzielne twory państwowe od 2006 roku.

¹⁰ „Przejście od etapu paktu stabilności do współpracy w ramach struktury, za którą opowiadają się państwa regionu i która rozpoczęła działanie na szczycie Procesu Współpracy Państw Europy Południowo-Wschodniej (SEEC) w Zagrzebiu w maju 2007 r., zostało w znacznym stopniu zakończone w lutym 2008”. *Bałkany Zachodnie: wzmoc-*

kontynuuje działania Paktu Stabilności i w tymże celu otrzymuje wsparcie Komisji Europejskiej. Powstała ona na podstawie przekształcenia w lutym 2008 roku Paktu Stabilności i jest finansowana w jednej trzeciej ze środków Unii Europejskiej, w jednej trzeciej z dofinansowania państw regionu, a w jednej trzeciej z pomocy zewnętrznych donatorów¹¹.

Unia Europejska podjęła wiele działań wspomagających nie tylko rozwój Bałkanów Zachodnich, lecz także rozwój współpracy regionalnej na poziomie dwóch szeroko pojętych regionów Unii Europejskiej i Bałkanów, zaprezentowanej poniżej¹² oraz procesów integracyjnych.

Działalność Unii Europejskiej na Bałkanach przejawia się aktywnością Komisji Europejskiej, jej instytucji, wdrażaniem różnorodnych programów pomocowych i polityk szczegółowych dostosowywanych do określonych potrzeb regionu.

Unia Europejska podjęła starania o społeczno-polityczno-ekonomiczne ustabilizowanie regionu oraz wdrożenie zasad 'good governance'. Uruchomiła wiele działań, takich jak EUFOR Althea¹³, EULEX w Kosowie¹⁴, Concordia¹⁵, PHARE, CARDS (IPA od 2007 roku), OBNOVA i ECHO.

nienie perspektywy europejskiej, {SEK(2008)288}, Komunikat Komisji dla Parlamentu Europejskiego i Rady, KOM(2008) 127 wersja ostateczna, Bruksela 05.03.2008, www.ec.europa.eu, s. 8.

¹¹ Szerzej: R. Balfour (Rappourter), G. Avery (chair of Task Force Participants), *The Balkans in Europe: containment or transformation? Twelve ideas for action*, EPC Working Paper No. 31., EU Integration and Citizenship Programme, June 2008.

¹² Można wspomnieć o nowym przedsięwzięciu regionalnym Unii Europejskiej, tj.: Międzynarodowym Cywilnym Biurze mającym za zadanie wspierać działania Kosowa w ramach integracji europejskiej i realizacji statusu oraz Międzynarodowym Cywilnym Przedstawicielem ustanowionym przez Międzynarodową Grupę Sterującą w lutym 2008 roku.

¹³ Szerzej: EUROPEAN UNION EUROPEAN SECURITY AND DEFENCE POLICY EU military operation in Bosnia and Herzegovina (Operation EUFOR ALTHEA) Updated: September 2, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/080929%20Althea%20update%2011_EN.pdf; Oficjalna strona misji <http://www.euforbih.org/eufor/>

¹⁴ „W dniu 4 lutego UE przyjęła wspólne działanie w sprawie misji EPBIO (EULEX Kosovo) oraz mianowała Specjalnego Przedstawiciela UE. W misji uczestniczyć będą funkcjonariusze policji, sędziowie, prokuratorzy i celnicy, którzy będą pomagali władzom Kosowa w utrzymaniu praworządności”. *Balkany Zachodnie: wzmocnienie perspektywy europejskiej* {SEK (2008)288}, Komunikat Komisji dla Parlamentu Europejskiego i Rady, Komisja Wspólnot Europejskich, KOM(2008) 127 wersja ostateczna, Bruksela 5.03.2008.

¹⁵ „Nadzór nad misją pokojową w Macedonii przejęła wczoraj od NATO Unia Europejska. To pierwsza tego typu operacja w historii UE. 300 – osobowym kontyngentem

Państwa bałkańskie oraz Komisja Europejska podjęły działania mające na celu zdynamizowanie współpracy w ramach programu Erasmus Mundus, programów badawczych, naukowych¹⁶ i kulturowych¹⁷.

Unia poprzez swoje instytucje i instrumenty udziela wsparcia finansowego na rzecz wyżej wspomnianych przedsięwzięć, a także celów, takich jak: rozwijanie programów współpracy transgranicznej chociażby przy wykorzystaniu Europejskiego Instrumentu Finansowego na Rzecz Wspierania Demokracji i Praw Człowieka, w ramach którego 5,7 miliona euro dotacji zostało przeznaczone dla państw bałkańskich.

POLITYKA UNII EUROPEJSKIEJ WOBEC BAŁKANÓW ZACHODNICH

Unia Europejska, poszczególne państwa członkowskie, a także wybrane instytucje Unii prowadzą wobec Bałkanów Zachodnich rozwiniętą, przemyślaną, lecz mało znaną i prezentowaną w literaturze polskiej działalność,

z 27 krajów dowodzi generał z Francji. Celem operacji „Zgoda” jest przestrzeganie zawieszenia broni między Macedończykami i Albańczykami oraz nadzór, by prawa obu wspólnot były respektowane przez władze Macedonii”. *Unia Europejska przejmując od NATO misję w Macedonii*, „Gazeta Wyborcza”, www.gazeta.pl, 31.03.2003.

¹⁶ „(...) Współpraca w dziedzinie nauki i badań zarówno w obrębie samych Bałkanów Zachodnich, jak i z Unią Europejską, staje się coraz intensywniejsza. Kraje Bałkanów Zachodnich są w coraz większym stopniu zaangażowane w działania w ramach 7. Programu Ramowego w dziedzinie badań: liczba zgłoszonych projektów z tego regionu znacznie wzrosła, stworzony został również nowy instrument współpracy dla Bałkanów Zachodnich (Inco. net)”. *Balkany Zachodnie: wzmocnienie perspektywy europejskiej* {SEK (2008)288}, Komunikat Komisji dla Parlamentu Europejskiego i Rady. Komisja Wspólnot Europejskich, KOM(2008) 127 wersja ostateczna, Bruksela 5.03.2008.

¹⁷ „Kultura”, „Postęp”, „Konkurencja w innowacyjności”, „Cła” oraz Fiscalis”. Rozwój społeczeństwa obywatelskiego 2008 roku Europejski Rok Dialogu Międzykulturowego. TAIEX i SIGMA. „(...) reforma administracji publicznej, zamówienia publiczne, etyka w sektorze publicznym, zewnętrzna i wewnętrzna kontrola finansowa”. Współpraca obejmuje również zagadnienia związane z transportem i utworzonym w celu realizacji zamierzonych działań celowych Obserwatorium ds. Transportu w Europie Południowo-Wschodniej (SEETO), 2008 rok Inicjatywa na Rzecz Zmniejszania Ryzyka Wystąpienia Klęsk Żywiolowych, przygotowanie i wdrożenie wspólnotowego mechanizmu ochrony ludności oraz podjęcie działań mających na celu ochronę Dunaju i usprawnienie żeglugi w tym regionie w ramach funkcjonowania Międzynarodowej Komisji ds. Ochrony Dunaju (ICPDR). Szerzej: http://www.seetoint.org/index.php?option=com_content&view=frontpage&Itemid=1, <http://www.icpdr.org/>, ICPDR Annual Report 2007, The International Commission for the

dlatego też podjąłem się prezentacji poszczególnych przedsięwzięć wraz z ich krótką charakterystyką.

Unia Europejska ustanowiła wobec Bałkanów Zachodnich priorytety, w ramach których są realizowane zadania szczegółowe. Do tychże priorytetów zaliczamy:

1. Zbliżenie do Unii Europejskiej i rozszerzenie współpracy regionalnej, która to koncepcja wywodzi się wprost z Kryteriów Kopenhaskich dotyczących wypełnienia wymaganych warunków od państw kandydujących;
2. Kształtowanie kontaktów międzyludzkich i poszerzanie wiedzy ludności bałkańskiej o Unii Europejskiej w szczególności poprzez programy wymiany stypendialnej i liberalizacji polityki wizowej;
3. Rozwijanie społeczeństwa obywatelskiego i dialogu społecznego, które w rozumieniu Unii Europejskiej są podstawową potrzebą i wymogiem, a których realizacja prowadzi do demokratyzacji życia w poszczególnych państwach bałkańskich;
4. Kształtowanie i transpozycja zasad 'Good Governance'
5. Rozwijanie współpracy międzyparlamentarnej;
6. Promocja współpracy i integracji handlowej, intensyfikacji inwestycji zagranicznych, rozwój ekonomiczny i społeczny;
7. Wsparcie finansowe dla społeczności Bałkanów Zachodnich oraz koordynacja działań darczyńców i sponsorów.

W ramach zbliżenia do Unii Europejskiej i rozszerzenia współpracy regionalnej wdrożono kilka przedsięwzięć, takich jak: Porozumienie o Stabilizacji i Stowarzyszeniu, Rozszerzenie Europejskiej Perspektywy, spotkania ministerialne, Proces Sarajewski oraz ustanowiono Regionalną Radę Współpracy, powstałą po przekształceniu Paktu Stabilności.

Porozumienie o Stabilizacji i Stowarzyszeniu jest głównym dokumentem potwierdzającym formalne relacje między poszczególnymi państwami bałkańskimi a Unią Europejską, wspieranym jednocześnie przez Porozumienia Ramowe (tabela 1).

Proces Rozszerzania Europejskiej Perspektywy został przyjęty przez Komisję Europejską 05.03.2008 roku pod nazwą „Bałkany Zachodnie. Rozszerzenie Perspektywy Bałkańskiej” w ramach Agendy z Tessalonik i Komunikacie z Salzburga. W ramach kompleksowego działania ustanowiono nowe inicjatywy ujęte w ramach promocji i rozwoju kontaktów międzyludzkich, obejmujących rozwój liberalizacji polityki wizowej, stypendiów naukowych, społeczeństwa obywatelskiego oraz zdynamizowanie rozwoju ekonomicznego i społecznego regionu. 20.06.2008 roku przyjęta została „Deklaracja w sprawie Bałkanów Zachodnich”.

Tabela 1

Państwo	Data Podpisania SAA Porozumienia o Stabilizacji i Stowarzyszeniu	Wejście w Życie Porozumienia Ramowego Interim Agreement	Uwagi dodatkowe
Macedonia (FYROM)	04.2001	–	–
Chorwacja	02.2005	–	–
Albania	12.06.2006	01.12.2006	
Czarnogóra	15.10.2007	01.01.2008	
Serbia	29.04.2008		Procedury wdrażania w życie niniejszego procesu oraz przyjęcie Interim Agreement rozpocznie się po uznaniu, że Serbia w pełni współpracuje i wypełnia swoje zobowiązania wobec Międzynarodowego Trybunału ds. Zbrodni w byłej Jugosławii (ICTY)
Bośnia i Hercegowina	16.06.2008	01.07.2008	

Źródło: Commission Staff Working Paper. EU regionally relevant activities in the Western Balkans 2008/2009, Commission of the European Communities SEC (2009) 128 final, Brussels 2009.

W dniach 28–29 marca 2008 roku w Brdo na Słowenii odbyło się spotkanie na poziomie ministerialnym pomiędzy UE a Bałkanami Zachodnimi w trakcie, którego poruszano kwestie współpracy zagranicznej.

Proces Sarajewski został zapoczątkowany w styczniu 2005 roku podpisaniem Deklaracji Sarajewskiej pomiędzy Bośnią i Hercegowiną, Chorwacją, Serbią i Czarnogórą, w której podjęto kwestię regulacji powrotu uchodźców. Nie rozwiązano jednak problemów związanych z odszkodowaniami powojennymi i uznaniem roszczeń uchodźców. Pewne postępy zostały poczynione w 2008 roku przez Chorwację, która przyjęła w maju program uznawalności żądań, implementacji postanowień europejskich i wdrażania programu ochrony domostw. W celu wsparcia Procesu Sarajewskiego w 2006 roku Unia Europejska poprzez program CARDS przekazała jeden milion euro, a w 2008 roku już poprzez program IPA kolejny milion euro, przy jednoczesnym podjęciu decyzji o rozszerzeniu pomocy na rok 2009.

Kolejnym ważnym krokiem Unii Europejskiej w procesie budowy jej polityki wobec Bałkanów Zachodnich było przekształcenie Paktu Stabilności w Radę Współpracy Regionalnej (RCC)¹⁸, która funkcjonuje w ramach politycznych wytycznych Południowo-Wschodnio-Europejskiego Procesu Współpracy (SEECP)¹⁹. Swoje działania skupiła na kształtowaniu rozwoju ekonomicznego i społecznego, kreowaniu stosunków wewnętrznych, zasad funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości, współpracy w ramach bezpieczeństwa, rozwoju zasobów ludzkich, a także współpracy międzyparlamentarnej. Rada Współpracy Regionalnej została oficjalnie ustanowiona podczas Szczytu Południowo-Wschodnio Europejskiego Procesu Współpracy w maju 2007 roku²⁰, a rozpoczęła oficjalną działalność 27 lutego 2008 roku, ustanawiając w maju 2008 roku Strategiczny Program Prac na lata 2008–2009.

Szczególnym przedsięwzięciem okazał się pomysł Nicolasa Sarkozyego dotyczący stworzenia Unii dla Śródziemnomorza²¹, której członkami w lipcu 2008 roku zostały: Bośnia i Hercegowina, Chorwacja i Czarnogóra. Unia została ustanowiona w ramach programu IPA, co w założeniu miało wzmocnić udział państw Bałkanów Zachodnich w spotkaniach ministrów, spotkaniach tematycznych z udziałem przedstawicieli władz poszczególnych państw i społeczeństwa oraz usprawnić procedury finansowania przedsięwzięcia.

Kolejnym programem Unii Europejskiej jest program obejmujący kształtowanie kontaktów międzyludzkich i poszerzanie wiedzy ludności bałkańskiej o Unii Europejskiej. W jego ramach wdrożono wiele przedsięwzięć dotyczących liberalizacji polityki wizowej, ruchu granicznego, wymiany naukowej i programów edukacyjnych. Jednym z nich jest projekt: „Udostępnienie wiz i umowy o readmisji”, który został wdrożony na mocy porozumień między UE a Albanią, Bośnią i Hercegowiną, Macedonią, Czarnogórą i Serbią podpisanych 18 września 2007 roku. Przedsięwzięcia te ułatwiły procedury wydawania wiz krótkoterminowych, zredukowały opłaty za ich wydanie do wysokości 35 euro; określono limit czasowy rozpatrzenia wniosków o wize, który wynosi

¹⁸ Szerzej: www.rcc.int

¹⁹ Szerzej: www.mae.ro/seecp/history.html; Charter on Good Neighbourly Relations, Stability, Security and Cooperation in Southeastern Europe, www.mae.ro/seecp/main1.html

²⁰ Szerzej: Zagreb Declaration of the 10th Meeting of the Heads of State and Government of the South-East European Cooperation Process (SEECP), Europe's New South East, Zagreb 11 May 2007, www.mvpei.hr/seecp.../070514_; www.chairmanship.mfa.md/.../seecp/zagreb-summit-declaration

²¹ Szerzej: Joint Declaration of the Paris Summie for the Mediterranean, Paris 13 July 2008, www.eu2008.fr; www.ec-europa.eu/external_relations/euraned/index_en.htm

obecnie maksymalnie 10 dni, rozpoczęto również organizowanie spotkań komitetów nadzorujących, które mają za zadanie kontrolę przestrzegania przepisów²².

Następnym programem jest „Wizowy Dialog Liberalizujący” wdrożony na mocy zaproponowanej przez Komisję Strategii Rozszerzenia z 2007 roku. W jego ramach ustanowiono tzw.: mapę drogową mającą służyć jako zakres wytycznych do wypełnienia, na mocy których miała być podjęta decyzja o zniesieniu reżimu wizowego wobec państw Bałkanów Zachodnich. Powyższe wytyczne obejmują: zakres i sposoby ochrony dokumentacji, regulację nielegalnej migracji, społecznego porządku i bezpieczeństwa jak również relacji zewnętrznych i przestrzegania praw podstawowych. W ramach podjętych przez państwa bałkańskie działań prowadzących do wypełnienia powyższych zobowiązań złożyły one Raporty Gotowości wskazujące na poziom realizacji założeń. Owe raporty zostały przekazane Komisji we wrześniu 2008 roku, która wysłała w pierwszej kwarcie 2009 roku misje eksperckie mające za zadanie zweryfikowanie przekazanych danych. W ramy powyższych działań wpisuje się również inicjatywa związana z projektem „Poprawy procedur wizowych w lokalnych konsulatach”. Ustalenia dotyczące stworzenia strefy bezwizowej zostały sfinalizowane 15 lipca 2009 roku poprzez propozycję Komisji dotyczącą ruchu bezwizowego dla obywateli trzech państw Bałkanów Zachodnich: Macedonii, Czarnogóry i Serbii²³.

Dalszym elementem przedsięwzięć jest w ramach programu „People to people”: rozszerzanie wymiany studentów, rozwój współpracy w ramach badań naukowych, zintensyfikowanie programów stypendialnych, takich jak np. program Erasmus Mundus. Inicjatywy powyższe są realizowane od 2004 r. Państwa bałkańskie 12 stycznia 2007 roku implementowały przepisy umożliwiające wymianę uczniów i studentów między instytucjami z Bałkanów Zachodnich a państwami europejskimi. Państwa członkowskie UE dokonały transpozycji przepisów w wymiarze badań naukowych²⁴. Rada Europejska od grudnia 2006 roku oferuje programy stypendialne dla studentów z Bałkanów

²² Pierwsze spotkanie odbyło się między kwietniem a czerwcem 2008 roku, drugie między listopadem a grudniem 2008 roku.

²³ Ruch bezwizowy ma się rozpocząć 1.01.2010 roku. Szerzej: The Commission proposes visa-free travel for citizens of three Western Balkan states, http://ec.europa.eu/enlargement/index_pl.htm; Commission proposes visa free travel for citizens from the Western Balkans, Brussels, 15 July 2009, <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/09/1138&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>

²⁴ Transpozycję zakończono 12 października 2007 roku.

Zachodnich w ramach programu Erasmus Mundus, na rzecz którego rokrocznie jest przekazywanych 10 milionów euro (tabela 2).

Tabela 2

ERASMUS MUNDUS	2007–2008	2008–2009	2009–2010
100 stypendiów Studia podyplomowe i magisterskie	4 miliony euro CARDS 2006	4 miliony euro IPA 2007	5,5 miliona euro IPA 2008
500 stypendiów Studia I i II stopnia Studia doktoranckie i post-doc Kadra akademicka	–	6 milionów euro IPA 2007	8,5 miliona euro IPA 2008

Źródło: jak w tabeli 1.

W marcu 2008 roku na podstawie decyzji Rady ze stycznia 2008 r. zdecydowano o podwojeniu rocznej alokacji środków w ramach programu Erasmus Mundus. Wobec powyższego zwiększono dotację na lata 2009/2010 i 2010/2011 do 20 milionów euro rokrocznie. W październiku 2008 roku przyjęto założenia Programu Erasmus Mundus na lata 2009/2013. Jednocześnie Czeska Prezydencja w Unii Europejskiej zaproponowała rozwinięcie współpracy w ramach rozszerzenia bilateralnych programów stypendialnych między poszczególnymi państwami członkowskimi Unii Europejskiej a państwami bałkańskimi.

Państwa Bałkanów Zachodnich kandydujące do Unii Europejskiej zostały zaproszone do udziału w inicjatywie nazwanej „Programami Społecznościowymi”, które funkcjonują w ramach Umów Ramowych. Ponadto państwa bałkańskie od 2007 roku uczestniczą w 7 Programie Ramowym²⁵, a także

²⁵ Wszystkie państwa Bałkanów Zachodnich uczestniczą w niniejszym programie. W kwietniu 2008 roku Komisja rozpoczęła spotkania w kwestii uczestnictwa w FP 7 Kosowa. W jego ramach rozwinięto nowy program o nazwie WBC Inco.net wdrożony 1 lutego 2008 roku w celu budowania zdolności instytucjonalnych, wymiany informacji dotyczących badań naukowych. Działania powyższe związane są z procedurą integrowania państw bałkańskich z Europejską Przestrzenią Badawczą, w ramach której uruchomiono Europejskie Forum Strategii na rzecz Infrastruktury Badawczej (ESFRI) oraz EURAXESS Service Network w celu zintensyfikowania mobilności naukowców. Komisja podjęła również decyzję o ustanowieniu procedur stowarzyszeniowych dla Serbii i Chorwacji w ramach 7 Programu Ramowego Euratom. **Program ESFRI-EURAXESS Service Network** 2008 rok Chorwacja, Macedonia, Albania, Serbia (status

w programach szczegółowych, takich jak: „Culture”; „Progress”; „Competitiveness and Innovation”; „Customs”; „Fiscalis” oraz „Europe for Citizens”. Chorwacja i Macedonia jako pierwsze państwa zostały zaproszone do udziału w pracach poszczególnych agencji europejskich, na który to cel przeznaczono w 2008 roku 7,8 miliona euro (tabela 3).

Tabela 3

AGENCJA	CHORWACJA	MACEDONIA
EMCDDA Europejskie Centrum Monitoringu Narkotyków i Uzależnienia Narkotykami	Negocjacje członkowskie	
EMA Europejska Agencja Leków	Negocjacje członkowskie	
EASA Europejska Agencja Bezpieczeństwa Lotniczego	Negocjacje członkowskie	Negocjacje członkowskie
Agencja Praw Podstawowych	Oczekuje decyzji Rady Stowarzyszenia (Association Council)	
EEA Europejska Agencja Ochrony Środowiska	Współpraca	Współpraca

Źródło: jak w tabeli 1.

Kolejnym programem obejmującym działania na rzecz rozwoju wspólnych przedsięwzięć naukowych była ustanowiona w 2006 roku „Platforma sterująca na rzecz badań dla Bałkanów Zachodnich”. Głównym zadaniem, jakie przewidziano do wykonania w jej ramach, był nadzór i unifikacja działań poszczególnych darczyńców i organizacji finansujących badania naukowe w celu stworzenia koherentnej polityki uniemożliwiającej zbyt duże rozdrobnienie programów, przy jednoczesnym wytworzeniu synergii między takimi programami, jak: 7 Programem Ramowym i Instrumentem Pomocy Przedakcesyjnej (IPA). Można stwierdzić, że powyższa platforma jest niejako rozszerzeniem ustanowionego w 2004 roku „Połączonego Centrum Badań” (Joint Research Center)²⁶, które ułatwia współpracę i wymianę doświadczeń między naukow-

obserwatora) 2008 rok Serbia, Macedonia, Chorwacja 2009 rok Albania, Bośnia i Hercegowina, Czarnogóra.

²⁶ Szerzej: www.ec.europa.eu/dgs/jrc/index.afm

cami oraz umożliwia wykorzystywanie zasobów i technicznego wsparcia Unii Europejskiej²⁷.

Unia Europejska, podejmując inicjatywy edukacyjne, wdrożyła wiele programów, w ramach których stworzono platformy porozumienia i dialogu, takie jak: (Inicjatywa Reformy Edukacji w Południowo-Wschodniej Europie ERI-SEE), rozwinięto szkolenia (Europejska Fundacja Szkoleniowa ETF), rozpropagowano realizację założeń Procesu Bolońskiego (Proces Boloński-Program Tempus), podjęto działania zmierzające do budowy pojednania grup etnicznych i narodowych (History Books) oraz ochronę dziedzictwa kulturowego (Dziedzictwo Kulturowe w Południowo-Wschodniej Europie) (tabela 4).

Tabela 4

PROGRAM	DZIAŁALNOŚĆ
(Inicjatywa Reformy Edukacji w Południowo-Wschodniej Europie ERI-SEE)	Ustanowiona została w maju 2007 roku. Stwarza możliwość kształtowania współpracy i budowania kapitału ludzkiego.
Europejska Fundacja Szkoleniowa ETF	Obejmuje wiele działań, takich jak: doradztwo, analizy, nauczanie dorosłych, zapewnianie jakości usług edukacyjnych, stworzenie możliwości kształcenia wyższego w zakresie kierunków technicznych, szkolenia nauczycieli, wymiany informacji oraz wielu innych przedsięwzięć, które również jako priorytety zostały ustalone na lata 2008–2011
(Proces Boloński-Program Tempus)	Umożliwia wdrażanie współpracy na poziomie szkolnictwa wyższego między państwami Bałkanów Zachodnich a Unią Europejską. W programie IPA 2008 przewidziano na realizację założeń 19,7 miliona euro
History Books	Wdrażanie programów nauczania historii zgodnych z założeniami Rady Europy i Agendą z Tessalonik umożliwiającymi budowanie wzajemnego zrozumienia i poszanowania. Program został rozpoczęty w Bośni i Hercegowinie, w Macedonii i Kosowie

²⁷ W 2008 roku zorganizowano kilkadziesiąt spotkań roboczych obejmujących szeroki zakres tematyczny oraz Dni Informacji Badawczej w poszczególnych państwach Bałkanów Zachodnich.

Tabela 4. cd.

PROGRAM	DZIAŁALNOŚĆ
Dziedzictwo Kulturowe w Południowo-Wschodniej Europie	Unia Europejska w ramach tegoż działania podjęła się realizacji wielu różnorodnych projektów związanych z odbudową, renowacją, utrzymaniem dziedzictwa kulturowego państw bałkańskich. Są to m.in. Zintegrowany Plan Porjektu Odbudowy, Przeglądy Techniczne Architektonicznego i Archeologicznego Dziedzictwa, ustanowiony w maju 2008 roku Proces z Ljubliany obejmujący zapewnienie finansowania działań oraz rozwoju długo- i krótkoterminowych strategii finansowania i działań oraz programy pilotażowe dotyczące odbudowy dziedzictwa w Kosowie i Bośni i Hercegowinie, na które Parlament Europejski przeznaczył w 2008 roku 3 miliony euro.

Źródło: jak w tabeli 1.

Unia Europejska, dbając o rozwój współpracy w wymiarze edukacyjnym i kulturowym, podjęła starania o stworzenie dialogu między młodzieżą pochodząca z Bałkanów Zachodnich i Unii Europejskiej, w którym to celu uruchomiła Program Młodzieży w Akcji oraz rozpoczęła kształtowanie dynamicznej i wieloaspektowej współpracy transgranicznej (CBC)²⁸, którą wsparła w latach 2007–2011 w ramach Programu Transgranicznego 50 milionami euro. Z powyższej kwoty na potrzeby Bałkanów Zachodnich przeznaczono około 20 milionów euro. Wyrazem tej współpracy jest chociażby projekt AMBG (współpraca transgraniczna pomiędzy Albanią, Macedonią, Bułgarią i Grecją) oraz „Proces Budowy Instytucji Transgranicznych” (CBIB), który ma przygotować państwa bałkańskie do wdrażania IPA CBC²⁹.

Kolejnym programem, w ramach którego Unia Europejska wdraża wiele inicjatyw szczegółowych, jest „Rozwijanie społeczeństwa obywatelskiego i dialogu społecznego”. W jego ramach wdrożono wiele programów dotyczących rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, praw człowieka i obywatela. Są to między innymi programy, takie jak „Rozwój społeczeństwa obywatelskiego i dialogu” zainicjowany w czerwcu 2005 roku; w 2007 roku został ujęty w ramy

²⁸ Szerzej: http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/regional-cooperation/enpi-cross-border/index_en.htm

²⁹ Szerzej: Work Programme Grants 2008 DG ELARG, ec.europa.eu/europeaid/work/funding/awp2008/.../awp_grants_bih.pdf; http://www.cbib-eu.org/ipa/ipa_cbc/index.html

Strategicznego Dokumentu Komisji, w którym dialog zidentyfikowano jako priorytet dla Bałkanów Zachodnich, tworząc jednocześnie założenia dla budowy struktury społeczeństwa obywatelskiego, wdrożone w kwietniu 2008 roku. Program Budowy Społeczeństwa Obywatelskiego zawiera wiele działań obejmujących: wsparcie dla społecznych inicjatyw lokalnych, kształtowanie relacji międzyludzkich, wymianę doświadczeń i informacji bałkańskich grup społecznych i zawodowych kreujących opinię społeczną oraz wzmocnienie partnerstwa i rozwoju sieci kontaktów między organizacjami użytku publicznego, grupami biznesowymi, związkami zawodowymi i grupami społecznymi. Dla programów posiadających wielu beneficjentów uruchomiono w ramach IPA wsparcie w wysokości 16,5 miliona euro i 15,1 miliona euro. Obejmują one: wzmocnienie lokalnych organizacji zrzeszających społeczność lokalną, rozwój kontaktów międzyludzkich³⁰, budowę partnerstwa między organizacjami pożytku publicznego, a także wdrożenie szczegółowych programów narodowych, takich jak chociażby w Chorwacji: dotyczących ochrony środowiska naturalnego, stabilnego rozwoju, demokratyzacji, praw człowieka i pracy młodzieży; w Macedonii wdrażania norm prawnych Unii Europejskiej; w Bośni i Hercegowinie procesu integracji powracających uchodźców oraz zwalczania korupcji; w Czarnogórze programu wzmocnienia organizacji pozarządowych i dialogu z instytucjami unijnymi; w Serbii rozwoju współpracy i dialogu między społeczeństwem a obywatelami państw członkowskich UE; w Kosowie projektu wyrównywania szans, budowania dialogu i wdrażania działań antydyskryminacyjnych³¹.

Rozszerzona została także działalność w ramach Europejskiego Instrumentu dla Demokracji i Praw Człowieka (EIDHR) oraz uruchomiono przedsięwzięcia w ramach Europejskiej Komisji Społeczno-Ekonomicznej, dążąc w szczególności do ustanowienia zarówno na poziomie lokalnym, jak i regionalnym sieci społeczeństwa obywatelskiego. W tym celu zorganizowano w czerwcu 2008 roku Forum Społeczeństwa Obywatelskiego Bałkanów Zachodnich oraz utworzono Połączoną Komisję Konsultacyjną z Chorwacją w 2007 roku (tabela 5).

³⁰ Na który przeznaczono w ramach Programu TAIEX 0,5 miliona euro.

³¹ Na działania antydyskryminacyjne przekazano w 2008 roku w ramach programu IPA dodatkowe 1,7 miliona euro.

Tabela 5

Państwo	Ilość przyznanych środków	Cel
Chorwacja	1 milion euro (2008 rok)	Monitorowanie zbrodni wojennych, proces pojednania
Macedonia	0,6 miliona euro (2008 rok)	Spółczesność obywatelskie, proces pojednania, prawa społeczne
Bośnia i Hercegowina	1,2 miliona euro (2008 rok)	Wykluczenie społeczne, prawa człowieka, demokracja lokalna
Czarnogóra	0,3 miliona euro (2008 rok)	Prawa człowieka, dzieci i mniejszości, wyrównywanie szans i proces anty-dyskryminacji
Serbia	1,5 miliona euro (2008 rok)	Prawa dziecka, społeczeństwo obywatelskie, wdrażanie organizacji religijnych
Kosowo	0,9 miliona euro (2008 rok)	Ochrona mniejszości, promocja praw człowieka, wzmacnianie grup wykluczonych, przejrzystość instytucji państwa

Źródło: jak w tabeli 1.

Zdecydowane działania Unia Europejska podjęła w zakresie kształtowania i transpozycji na teren Bałkanów Zachodnich zasad ‘Good Governance’, które wdraża się obecnie za pomocą szeregu specjalistycznych inicjatyw. Jedną z nich jest projekt o nazwie: „Bezpieczeństwo Granic i Zintegrowane Zarządzanie Granicami” (IBM), realizowany w ramach Ochrydzkiego Procesu Zarządzania i Ochrony Granic nadzorowanego i wspomaganego jednocześnie przez OBWE, NATO i w ramach Paktu Stabilności. Zawarto w nim zintegrowane zarządzanie granicami, współpracę transgraniczną i demilitaryzację granic. Jednocześnie powyższe działania na podstawie zawartych umów są regulowane przez europejską agencję koordynującą ochronę granic o nazwie FRONTTEX³². W ramach kształtowania zasad bezpieczeństwa i rozszerzania ochrony granic rozpoczęto współpracę w ramach Europol³³, Eurojust³⁴, SECI

³² Szerzej: www.frontex.europa.eu

³³ Bałkany Zachodnie stanowią priorytet dla Europolu. Między republikami a Europolem zostały podpisane umowy o współpracy: z Bośnią i Hercegowiną w 2006 roku, Macedonią w 2007 roku, z Czarnogórą i Serbią w 2008 roku.

³⁴ Eurojust, który zajmuje się wzmacnianiem lokalnych instytucji śledczych i prokuratorskich w procesie zwalczania przestępczości transgranicznej i przestępczości zorganizowanej. Umowa między Eurojust a Chorwacją została zawarta w listopadzie 2007 roku, natomiast w Bośni i Hercegowinie, Albani, Macedonii, Czarnogórze i Serbi ustanowiono punkty kontaktowe.

(Południowo Wschodnio Europejska Inicjatywa Współpracy. Centrum Zwalczania Przestępczości Transgranicznej)³⁵, Centrum Wsparcia Grupy (SECI Support Center)³⁶, konwencji o Południowo Wschodnio Europejskim Centrum Wdrażania Prawa (SELEC Convention)³⁷ oraz programu dotyczącego regulacji kwestii wizowych i azylu: AENEAS 2005³⁸.

Wdrożone zostały również instrumenty, takie jak: TWINNING, TAIEX (TAIEX ACVTIVITIES/ TAIEX AWARENESS SESSIONS), SIGMA, TACTA (TECHNICAL ASSISTANCE TO CUSTOMS AND TAXATION ADMINISTRATION³⁹).

Twinning jest instrumentem ustanowionym przez Komisję w kontekście rozszerzenia, mającym za zadanie wspomagać implementację prawa unijnego do przepisów państw kandydujących. W ramach projektu zapewniono pomoc ekspertów unijnych z państw członkowskich. Program jest wykorzystywany we wszystkich sektorach, a w jego ramach uruchomiono od 2006 roku 47 projektów np.: prawo i wolności (16 projektów), finanse publiczne i rynek wewnętrzny (9 projektów), sektor socjalny (4 projekty), ochrona środowiska (5 projektów), transport (2 projekty), zdolności instytucjonalne wobec integracji europejskiej (6 projektów), rolnictwo (4 projekty). Przekazano na ich realizację 48,5 miliona euro. Przewidziano również wdrożenie nowych 40 projektów w roku 2009.

³⁵ W ramach programu SECI zostało powołane Centrum ds. Zwalczania Przestępczości Transgranicznej w którym skupiono 13 państw Europy Południowowschodniej.

³⁶ SECI Support Center w szczególności skupia się na kwestiach budowania współpracy między Europolem, Komisją Europejską, Sekretariatem Rady i Prezydencją UE w celu ochrony danych osobowych.

³⁷ SELEC Convention jest projektem w trakcie organizacji rozpoczętym w kwietniu 2007 roku i podjętym w celu budowy nowych ram pranych umożliwiających zastąpienie SECI.

³⁸ AENEAS 2005 zapoczątkowany został w grudniu 2006 roku w celu prowadzenia działań i wdrażania procedur wizowych, azylowych i kształtowania polityki migracyjnej dla Bałkanów Zachodnich.

³⁹ Szerzej: <http://www.eu-tacta.org/index.php?option=all&sezione=I.T.A.C.A>. Kraje będące beneficjentami są: Albania, Bośnia-Hercegowina, Czarnogóra, Serbia, Kosowo (na mocy rezolucji RB ONZ nr 1244). Projekt we wszystkich krajach beneficjentach ma na celu:

- rozwijanie zdolności administracyjnych administracji beneficjenta;
- osiągnięcia zrównoważonego rozwoju, transferu wiedzy i wreszcie własności programu przez kraje beneficjentów;
- przygotowanie administracje celne i podatkowe dla samowystarczalności po ewentualnym wycofaniu międzynarodowej pomocy technicznej, <http://www.eu-tacta.org/index.php?option=all&sezione=I.T.A.C.A>

TAIEX obejmuje pełne spektrum unijnej legislacji w różnych sektorach społecznych, politycznych i gospodarczych, takich jak: rynek wewnętrzny (140 projektów w 2008 roku); rolnictwo (120 projektów w 2008 roku); sprawiedliwość i sprawy wewnętrzne (85 w 2008 roku); transport, energia i ochrona środowiska (70 projektów w 2008 roku). TAIEX jest w dużej mierze skierowany do pracowników administracji państwowej, którzy w jego ramach przechodzą szkolenia, odbywają spotkania i zdobywają szczegółową wiedzę. W 2008 roku skorzystało z programu 3600 osób w Chorwacji, 1300 osób w Albanii, 600 w Bośni i Hercegowinie, 1100 osób w Macedonii, 340 osób w Kosowie, 480 osób w Czarnogórze i 1900 osób w Serbii.

SIGMA jest instrumentem wdrożonym przez Komisję Europejską w celu wsparcia i poprawy administracji rządowej i zarządzania w aspekcie budowy instytucji zarządzania publicznego, reform administracji publicznej, etyki w sektorze administracji publicznej, wewnętrznej i zewnętrznej kontroli finansowej. Ostatni budżet programu został zatwierdzony w styczniu 2009 roku a w jego ramach przekazano 10,5 miliona euro.

TACTA jest programem, który zastąpił program CAFAO, utrzymując jednak w mocy jego główne założenia dotyczące wdrażania projektów wielobeneficjentkich obejmujących zagadnienia związane z cłami i opodatkowaniem handlu transgranicznego. W jego ramach przekazano 34,5 miliona euro, a uczestniczą w nim: Albania, Bośnia i Hercegowina, Czarnogóra, Serbia, Macedonia i Kosowo. W marcu 2008 roku zorganizowano konferencję na temat Współpracy Celnej w Europie Południowo-Wschodniej, podczas której zapewniono o dalszym wsparciu technicznym i eksperckim dla Bałkanów Zachodnich.

Jednym z bardzo ważnych przedsięwzięć jest rozwijanie współpracy międzyparlamentarnej, które jest organizowane za pomocą instrumentów współpracy regionalnej (COSAP, Cetinje Parliamentary Forum)⁴⁰, spotkań komisji parlamentarnych i międzyparlamentarnych oraz seminariów tematycznych.

Kolejnym znaczącym elementem integrowania Bałkanów zachodnich z Europą jest współpraca gospodarcza, która obejmuje budowanie wspólnych

⁴⁰ COSAP jest regionalnym instrumentem współpracy parlamentarnej rozwijanej podczas rocznych spotkań i Konferencji komisji parlamentarnych w sprawie integracji europejskiej państw uczestniczących w Procesie Stabilizacji i Stowarzyszenia dla Europy Południowo-Wschodniej. Ostanie spotkanie odbyło się w maju 2008 roku w Słowenii.

przedsięwzięć i relacji opartych na współpracy w ramach CEFTA⁴¹, WTO⁴² oraz Acquis w wymiarze szczególnych i głównych wymiarów handlowych zawartych w umowach o Stabilizacji i Stowarzyszeniu, a także intensyfikacja inwestycji zagranicznych oraz rozwój ekonomiczny i społeczny, obejmujący zakres ponad 30 działań szczegółowych.

Ważną kwestią w przypadku Bałkanów Zachodnich jest wsparcie finansowe dla społeczności regionu oraz koordynacja działań darczyńców i sponsorów. W ramach tego działania wdrożono wiele instrumentów, z których najważniejszymi są: Plan Odbudowy Ekonomicznej, Agenda lizbońska, Przedakcesyjne Programy Ekonomiczne, Ramowy Program Inwestycyjny dla Bałkanów Zachodnich, Europejska Karta dla Małych Przedsiębiorstw, Proces Bukaresztański, projekty energetyczne i transportowe oraz spotkania donatorów.

Plan Odbudowy Ekonomicznej dla Bałkanów Zachodnich został ustanowiony przez Komisję w listopadzie 2008 roku jako reakcja na światowy kryzys. Postanowiono w jego ramach przekazać 120 milionów euro w ramach IPA 2009 dla celów „Pakietu Odpowiedzi na Kryzys” (Crisis Response Package). Postanowiono również o wdrożeniu programu pomocowego i udzielenia państwom bałkańskim pożyczek w wysokości 500 milionów euro z Międzynarodowych Instytucji Finansowych (IFIs).

Agenda lizbońska powstała w celu aktywizacji zawodowej mieszkańców regionu, stworzenia nowych miejsc pracy, a przede wszystkim wdrożenia reform w trzech sektorach: makroekonomicznym, mikroekonomicznym i sektorze zatrudnienia.

⁴¹ Porozumienie o Wolnym Handlu Europy Centralnej (CEFTA) ustanawiające swobodny przepływ towarów zostało podpisane w grudniu 2006 roku i weszło w życie w listopadzie 2007 roku. Kolejne spotkania w ramach połączonej komisji CEFTA odbyły się w 2008 roku. Podjęto na nich decyzje o Stworzeniu Programu Prac na lata 2008–2011. Głównymi zadaniami ustanowiono: przedyskutowanie kwestii zniesienia ceł na towary rolne, zidentyfikowanie i usunięcie barier niehandlowych, harmonizacja i przyjęcie technicznych regulacji i standardów rozpoznawanych i uznawanych przez wszystkie zainteresowane strony. Przyjęto także założenia na okres prezydentury Czar-nogóry w 2009 roku, którymi są: dalsza liberalizacja w zakresie towarów rolnych np.: współpraca w zakresie sanitarnym i fitosanitarnym, eliminacji technicznych barier dla handlu oraz poprawę bilansów handlowych państw uczestniczących. Powołano również Subkomisje do spraw: Rolnictwa i Zagadnień Fitosanitarnych, Ceł oraz Technicznych Barier Handlu.

⁴² Albania, Chorwacja, Macedonia są członkami WTO, a Bośnia i Hercegowina i Serbia rozwijają proces negocjacji akcesyjnych wobec WTO.

Ramowy Program Inwestycyjny dla Bałkanów Zachodnich ma na celu rozszerzenie i wzmocnienie harmonizacji i współpracy inwestycyjnej dla socjo-ekonomicznego rozwoju regionu. W jego ramach mają być koordynowane projekty infrastrukturalne oraz związane z zarządzaniem przyznanymi środkami i ich prawidłowym wykorzystaniem. Program został ustanowiony w marcu 2008 roku na podstawie porozumienia Komisji, Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju oraz Rady Europy.

Proces bukaresztański rozpoczęty w 2003 roku obejmuje społeczny wymiar rozwoju ekonomicznego i odbudowy w regionie.

W związku z ogłoszeniem niepodległości przez Kosowo w październiku 2008 roku zorganizowano Konferencję Donatorów w Brukseli oraz szczegółową Konferencję Donatorów na rzecz Kosowa. Podczas tego spotkania byli obecni przedstawiciele 37 państw i 16 międzynarodowych instytucji. W trakcie zorganizowanej w lipcu 2008 roku konferencji postanowiono przekazać 1 miliard 200 milionów euro na cele rozwoju społeczno-ekonomicznego. Kolejnym przedsięwzięciem międzynarodowym na rzecz Kosowa jest podjęty przez Unię Europejską Program Wsparcia dla Kosowa na lata 2008–2011. Obejmuje on swym zasięgiem budowanie instytucji, rozwój społeczno-ekonomiczny oraz międzynarodową obecność w Kosowie. Wsparcie ustalono na poziomie 1 miliarda euro (tabela 6).

Tabela 6

Państwo	POMOC UNII w milionach euro						
	Data	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Kosowo	Wspomaganie transformacji i odbudowa instytucji	68,3	184,7	103,3	64,4	65,8	67,0
	Współpraca transgraniczna	0	0	2,7	2,8	2,8	2,9
	Razem	68,3	184,7	106,1	67,3	68,7	70,0
Albania	Wspomaganie transformacji i odbudowa instytucji	54,3	62,1	70,9	82,7	84,3	85,9
	Współpraca transgraniczna	6,6	8,5	10,2	10,4	10,6	10,9
	Kwota łączna	61,0	70,7	81,2	93,2	95,0	96,9
Bośnia i Hercegowina	Data	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	Wspomaganie transformacji i odbudowa instytucji	58,1	69,8	83,8	100,6	102,6	104,7

Tabela 6. cd.

Państwo	POMOC UNII w milionach euro						
		2007	2008	2009	2010	2011	2012
	Współpraca transgraniczna	3,9	4,9	5,2	5,3	5,4	5,5
	Kwota łączna	62,1	74,8	89,1	106,0	108,1	110,2
Chorwacja	Data	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	Wspomaganie transformacji i odbudowa instytucji	49,6	45,3	45,6	39,4	39,9	40,8
	Współpraca transgraniczna	9,6	14,7	15,8	16,2	16,5	16,8
	Rozwój regionalny	45,0	47,6	49,7	56,8	58,2	59,3
	Rozwój zasobów ludzkich	11,3	12,7	14,2	15,7	16,0	16,0
	Rozwój rolnictwa	25,5	25,6	25,8	26,0	26,5	27,2
	Kwota łączna	141,2	146,0	151,2	154,2	157,2	160,4
Macedonia	Data	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	Wspomaganie transformacji i odbudowa instytucji	41,6	41,1	38,1	36,3	34,5	32,9
	Współpraca transgraniczna	4,1	4,0	5,5	5,6	5,7	5,9
	Rozwój regionalny	7,4	12,3	20,8	29,4	35,0	39,4
	Rozwój zasobów ludzkich	3,2	6,0	7,1	8,4	9,4	10,5
	Rozwój rolnictwa	2,1	6,7	10,2	12,5	14,0	16,9
	Kwota łączna	58,5	70,2	81,8	92,3	98,7	105,8
Czarnogóra	Data	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	Wspomaganie transformacji i odbudowa instytucji	27,4	28,1	28,6	29,2	29,8	30,4
	Współpraca transgraniczna	3,9	4,4	4,6	4,7	4,8	4,9
	Kwota łączna	31,4	32,6	33,3	34,0	34,7	35,4
Serbia	Data	2007	2008	2009	2010	2011	2012
	Wspomaganie transformacji i odbudowa instytucji	181,4	179,4	182,5	186,2	189,9	193,8
	Współpraca transgraniczna	8,2	11,4	12,2	12,4	12,7	12,9
	Kwota łączna	189,7	190,9	194,8	198,7	202,7	206,8

Źródło: European Commission, www.eu.ec/enlargement.

PAŃSTWA BAŁKANÓW ZACHODNICH WOBEC UNII EUROPEJSKIEJ

Prezentując i analizując politykę integracyjną Unii Europejskiej wobec Bałkanów Zachodnich, nie możemy pominąć stosunku państw tegoż regionu oraz społeczności ich zamieszkujących do polityki Unii jak i do niej samej. Znaczące w tej mierze wydaje się przedstawienie wyników badań, które w obecnym czasie są najbardziej aktualne i szczegółowe, a zostały przeprowadzone przez Instytut Gallupa.

Albania

Albańczycy w dużej mierze popierają członkostwo swojego kraju w Unii Europejskiej. 83% Albańczyków prezentuje przekonanie dotyczące pozytywnego oddziaływania Unii na państwo. Społeczeństwo za największe zagrożenie uznało łapówkarstwo i zorganizowaną przestępczość, które to problemy może pomóc rozwiązać Unia Europejska. 25% społeczności kraju wskazało na chęć pobytu za granicą lub faktyczny pobyt oraz około 30% wyraziło chęć wyjazdu z kraju.

Bośnia i Hercegowina

87% mieszkańców Bośni i Hercegowiny jest obecnie niezadowolonych z sytuacji ekonomicznej państwa, jednocześnie wyrażając nadzieję na znaczącą poprawę w przyszłości. 67% osób bardzo negatywnie ocenia rząd i jego działania oraz dostrzega problem przestępczości zorganizowanej. Spośród ankietowanych w Federacji Bośni i Hercegowiny 45% osób wyraziło brak zaufania do instytucji unijnych, tożsamą niechęć wyraziło 77% mieszkańców Republiki Serbskiej Bośni i Hercegowiny, co potwierdzają niejako bardzo negatywne opinie dotyczące konieczności zreformowania systemu administracyjnego państwa wobec ewentualnego członkostwa w Unii Europejskiej i w ramach realizacji polityki dostosowawczej. 48% osób wyraża uczucie odrzucenia przez obywateli Unii Europejskiej oraz 30% odczuwa niechęć obywateli państw unijnych wobec integracji Bośni i Hercegowiny.

CHORWACJA

W Chorwacji 54% osób czuje się dobrze poinformowanymi w kwestii Unii Europejskiej z czym wiąże się jednocześnie większościowe przekonanie

społeczeństwa o wejściu do UE w roku 2013. 29% respondentów uważa, iż członkostwo w strukturach unijnych będzie z korzyścią dla państwa, jednocześnie w miarę przybliżania się terminu członkostwa 38% osób uważa, że nie przyniesie ono żadnych zmian.

Kosowo

72% kosowskich Albańczyków uważa, iż jest możliwe pokojowe współzycie z Serbami, czego jednak nie podzielają głównie zainteresowani, wyraża podobną opinię jedynie w 17% ankietowanych. 63% respondentów wyraża zaufanie wobec NATO, a 43% wobec Unii Europejskiej.

MACEDONIA

W Macedonii ważnymi kwestiami są nie tylko partycypacja państwa w strukturach NATO i UE, ale także proces stabilizacji, budowy społeczeństwa obywatelskiego i multinarodowego. Wobec powyższego 70% macedońskich Albańczyków wierzy, że Porozumienie z Ohrydu wprowadziło rozwiązania długoterminowe problemów etnicznych, gdy podobne zdanie wyraża tylko 305 Macedończyków. Albańscy Macedończycy również popierają w 69% członkostwo państwa w UE i NATO nawet jeśli miałyby to oznaczać zmianę lub utratę obecnej nazwy państwa. Z podobną opinią zgadza się tylko 3% Macedończyków. Jednakże obydwie społeczności uważają, że członkostwo w UE będzie pozytywne dla Macedonii. Taką opinię popiera 84% Albańczyków i 57% Macedończyków.

CZARNOGÓRA

Społeczeństwo zamieszkujące Czarnogórę ogólnie pozytywnie odnosi się do konieczności implementacji standardów europejskich jednakże 60% ankietowanych uważa się za źle poinformowanych w kwestii Unii Europejskiej.

Serbia

Trzy piąte serbskiego społeczeństwa uważa, że Kosowo nigdy nie zostanie uznane przez Serbię, a jedna piąta obawia się wybuchu kolejnego konfliktu w regionie. Połowa respondentów uważa, że Radovan Karadzic jest niewinny, przy jednoczesnym przekonaniu, iż jego aresztowanie pozwoliło Serbii spojrzeć w przyszłość (49%) (tabela 7).

Tabela 7

	Chorwacja	Serbia	Czarnogóra	Macedonia	Albania	Kosowo	Bośnia i Hercegowina
Poziom poinformowania o UE – dobry	54%	41%	35%	50%	38%	45%	38%
Czy członkostwo w UE jest dobre czy złe dla państwa?	Dobre 29%	Dobre 58%	Dobre 57%	Dobre 66%	Dobre 83%	Dobre 89%	Dobre 48%
Kto zyska na członkostwie w UE?							
Dobrze sytuowani	49%	33%	22%	32%	21%	17%	38%
Źle sytuowani	5%	5%	7%	9%	8%	7%	5%
Czy Komisja Europejska chce członkostwa państwa	46%	55%	57%	53%	67%	82%	43%
Czy Europejczycy chcą członkostwa państwa	42%	53%	54%	57%	55%	75%	46%

Źródło: Gallup Balkan Monitor. Insights and Perceptions: Voices of the Balkans. Analytical Report 2008.

PODSUMOWANIE

Polityka Unii Europejskiej jest w dużej mierze nastawiona na wspomaganie finansowe i logistyczne procesów demokratyzacji państw Bałkanów Zachodnich, tworzenie struktur 'Good Governance', kształtowania świadomego i proeuropejskiego społeczeństwa. Prezentowane powyżej działania wskazują na znaczącą intensyfikację podejmowanych przedsięwzięć przy jednoczesnym dużym rozdrobnieniu poszczególnych projektów. Nagromadzenie wielu programów, instrumentów i instytucji prowadzi nie tylko do pozytywnej ingerencji we wszystkie możliwe sfery funkcjonowania społeczeństwa i państwa, lecz jednocześnie uniemożliwia sprawne i efektywne realizowanie celów. Olbrzymia część przeznaczanych środków pochłaniana jest przez struktury administracyjne wykreowane do zarządzania podejmowanymi działaniami, a kwoty przekazywane na poszczególne zadania łącznie nie przekraczają kwot

przekazywanych przez Unię Europejską na realizację projektów na terytoriach ultraperyferyjnych, których znaczenie w porównaniu z Bałkanami Zachodnimi jest zdecydowanie mniejsze. Jednakże pozytywny wpływ na zachodzące w regionie Bałkanów przemiany polityczno-społeczne, choć powolne i nie zawsze w pełni satysfakcjonujące, jest widoczny i wnosi wiele do procesu stabilizacji. Równocześnie odbiór społeczny tychże działań w państwach regionu jest pozytywny i umożliwia systematyczną przemianę mentalności z nacjonalistycznej przepelnionej spojrzeniem przez pryzmat historyczny na bardziej otwarty, europejski i tolerancyjny. Bałkany Zachodnie zajmują w polityce Unii Europejskiej znaczące miejsce i nie pozostają na uboczu wszelkich działań podejmowanych przez Wspólnoty, często stanowiąc najważniejszy element zadań szczegółowych, jak np. w przypadku projektu NABUCCO.

BIBLIOGRAFIA

Dokumenty:

- Bałkany Zachodnie: wzmocnienie perspektywy europejskiej* {SEK (2008)288}, Komunikat Komisji Dla Parlamentu Europejskiego i Rady, Komisja Wspólnot Europejskich, KOM(2008) 127 wersja ostateczna, Bruksela 5.03.2008.
- Bałkany Zachodnie: wzmocnienie perspektywy europejskiej* {SEK (2008)288}, Komunikat Komisji Dla Parlamentu Europejskiego i Rady. Komisja Wspólnot Europejskich, COM(2008) 127 wersja ostateczna, Bruksela 5.03.2008.
- Bałkany Zachodnie: wzmocnienie perspektywy europejskiej*, {SEK(2008)288}, Komunikat Komisji dla Parlamentu Europejskiego i Rady, KOM(2008) 127 wersja ostateczna, Bruksela 05.03.2008, www.ec.europa.eu
- Charter on Good Neighbourly Relations, Stability, Security and Cooperation in Southeastern Europe, www.mae.ro/seecp/main1.html
- EUROPEAN UNION EUROPEAN SECURITY AND DEFENCE POLICY EU military operation in Bosnia and Herzegovina(Operation EUFOR ALTHEA) Updated: September 2, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/080929%20Althea%20update%2011_EN.pdf; Oficjalna strona misji <http://www.euforbih.org/eufor/>
- EU-Western Balkans Summit, Thessaloniki Declaration, www.stabilitypact.org
- Joint Declaration of the Paris Summit for the Mediterranean, Paris 13 July 2008, www.eu2008.fr; www.ec-europa.eu/external_relations/euraned/index_en.htm
- Regional cooperation in the Western Balkans. A policy priority for the European Union, European Community, Brussels 2005.

The Commission proposes visa-free travel for citizens of three Western Balkan states, http://ec.europa.eu/enlargement/index_pl.htm; Commission proposes visa free travel for citizens from the Western Balkans, Brussels, 15 July 2009, <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/09/1138&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>
Work Programme Grants 2008 DG ELARG, ec.europa.eu/europeaid/work/funding/awp2008/.../awp_grants_bih.pdf; http://www.cbib-eu.org/ipa/ipa_cbc/index.html

Zagreb Declaration of the 10th Meeting of the Heads of State and Government of the South-East European Cooperation Process (SEECP), Europe's New South East, Zagreb 11 May 2007, www.mvpei.hr/seecp.../070514_; www.chairmanship.mfa.md/.../seecp/zagreb-summit-declaration

Publikacje zwarte:

Balfour R., Avery G., *The Balkans in Europe: containment or transformation? Twelve ideas for action*, EPC.

Gniazdowski M. (red.) *Europejski Protektorat. Bośnia i Hercegowina w perspektywie środkowoeuropejskiej*, PISM, Warszawa 2008.

Konarski W., Koseski A., *Bałkany. Etnokulturowe podłoże konfliktów*, Wyższa Szkoła Humanistyczna im. A. Gieysztora, Pułtusk 2006.

Orzelska A., *Wpływ konfliktu w Byłej Jugosławii na stosunki między Stanami Zjednoczonymi a Unią Europejską 1990–1995*, ISP PAN, Warszawa 2004.

Roszkowski W. (red.), *Europa Środkowo-Wschodnia 2000, Rocznik X*, ISP PAN, Warszawa 2002.

Tanty M., *Bałkany w XX wieku. Dzieje polityczne*, Książka i Wiedza, Warszawa 2003.

Working Paper No 31., EU Integration and Citizenship Programme, June 2008.

Artykuły:

Unia Europejska przejmuje od NATO misję w Macedonii, Gazeta Wyborcza, www.gazeta.pl, 31.03.2003.

Strony internetowe:

http://ec.europa.eu/europeaid/where/neighbourhood/regional-cooperation/enpi-cross-border/index_en.htm

<http://www.eu-tacta.org/index.php?option=all&sezione=I.T.A.C.A>

<http://www.icpdr.org/>, ICPDR Annual Report 2007,

http://www.seetoint.org/index.php?option=com_content&view=frontpage&Itemid=1,

www.ec.europa.eu/dgs/jrc/index.afm

www.frontex.europa.eu

www.rcc.int

STRESZCZENIE

W artykule autor rozważa pozycję Bałkanów Zachodnich w polityce Unii Europejskiej, zastanawiając się nad kierunkami jej rozwoju, jednocześnie prezentując i analizując metody jej realizacji, zamierzone i osiągnięte cele. Równocześnie podejmuje próbę zaprezentowania podejścia społeczności poszczególnych państw tegoż regionu do Unii Europejskiej, podkreślając szczególny aspekt rozwoju funkcjonalnej współpracy regionalnej.

SUMMARY

In the present article, the author analyzes the position of the West Balkans in the European Union policy, wondering about the directions of its development, and presenting and analyzing the methods of its implementation as well as the planned and achieved objectives. At the same time he attempts to present attitudes of individual countries' societies of the region towards the European Union, highlighting the specific aspect of development of functional regional co-operation.